EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 17.6.2025.
COM(2025) 299 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Eiropas Aizsardzības fonds: atbalsts nākotnes aizsardzības spēju attīstībai
Eiropas Aizsardzības fonda starpposma izvērtējums

{SEC(2025) 169 final} - {SWD(2025) 151 final}

IEVADS

Spēcīga, konkurētspējīga un inovatīva ES aizsardzības tehniskā un industriālā bāze (*EDTIB*) ir svarīgs priekšnoteikums aizsardzības gatavības panākšanai. Laikā, kad tika izveidots Eiropas Aizsardzības fonds (EAF), ES aizsardzības pētniecības un izstrādes finansēšanas programma 2021.–2027. gadam[1], gadu desmitiem ilgušie aizsardzības izdevumu samazinājumi, augošās aizsardzības pētniecības un izstrādes, kā arī ekipējuma izmaksas, tirgus sadrumstalotība un sadarbības trūkums ir radījis būtiskas spēju nepilnības dalībvalstu bruņotajos spēkos, no kuriem daudziem ir vajadzīgas jaunas tehnoloģijas un inovatīvi risinājumi.

Kopš fonda izveides arvien lielāki drošības apdraudējumi, augstas intensitātes kara atsākšanās Eiropā un pieaugošā ģeopolitiskā spriedze apvienojumā ar straujām tehnoloģiskām pārmaiņām ir tikai saasinājusi un skaidri demonstrējusi problēmas, kuras paredzēts risināt ar fonda palīdzību. Tāpēc sadarbīga pētniecība un izstrāde aizsardzības jomā ir kļuvusi par galveno virzītājspēku *EDTIB* potenciāla atraisīšanai pilnā apjomā. Turklāt vispāratzīts ir fakts, ka tikai dažas ES dalībvalstis vienas pašas var atļauties izstrādāt vissarežģītākās aizsardzības sistēmas, un neviena valsts to nevar izdarīt visās jomās, tāpēc ir vajadzīga saskaņota rīcība Eiropas līmenī.

EAF ir ES atbilde uz šo vajadzību un iezīmē vērienīgas izmaiņas tajā, kā ES sniedz atbalstu *EDTIB*. Tā budžets ir 7,3 miljardi EUR, un tā mērķis ir veicināt Eiropas aizsardzības industrijas konkurētspēju, efektivitāti un inovācijas spēju, atbalstot sadarbīgu un pārrobežu sadarbību pētniecības un izstrādes jomā visā ES.

Tā kā pētniecībai un izstrādei aizsardzības jomā jau ir piešķirti 5,4 miljardi EUR un tiek īstenoti 162 projekti, EAF ir kļuvis par vienu no lielākajām aizsardzības pētniecības un izstrādes programmām Eiropā. Fonds ir piesaistījis labākos pētniecības un izstrādes dalībniekus aizsardzības jomā, kā arī daudzus netradicionālus uzņēmumus, un paredzams, ka tam būs liela ietekme. EAF ir "orientēts uz lietotāju", un tā darbības pamatā ir dalībvalstu un Norvēģijas bruņoto spēku vajadzības. Paredzams, ka ar EAF atbalstu tiks attīstītas nākamās paaudzes tehnoloģijas un spējas visās militārajās jomās – gaisa, zemes, jūras, kosmosa un kiberjomā, un turpmāka attīstība vairākās no šīm jomām bez fonda sniegtā atbalsta nebūtu bijusi iespējama. EAF arī nodrošina skaidru ieguldīto līdzekļu atdevi ES ekonomikai, ieskaitot ar plašāku ietekmi uz civiliem lietojumiem.

Pieaugošā nozares pārstāvju interese par EAF liecina, ka fonds kļūst aizvien nozīmīgāks. Ir pastāvīgi palielinājies to priekšlikumu skaits, kas iesniegti saskaņā ar EAF uzaicinājumiem iesniegt priekšlikumus. Kopš tā izveides 2021. gadā, pateicoties stabilam gada budžetam, EAF ir rosinājis arvien lielāku interesi, un priekšlikumu skaits ir pieaudzis no sākotnējiem 140 priekšlikumiem 2021. gadā līdz gandrīz 300 priekšlikumiem 2024. gadā, kas ir par 25 % vairāk nekā 2023. gadā, kad priekšlikumu skaita pieaugums sasniedza 78 %. Fonda nozīme uzsvērta arī dažādos ieinteresēto personu izteiktajos viedokļos, kas iesniegti Komisijai EAF starpposma izvērtējuma laikā. Viedokli pauda 330 subjekti, iesniedzot aptuveni 100 atbildes uz anketas jautājumiem, vairāk nekā 30 nostājas dokumentus, kā arī īpašās sanāksmēs un darbsemināros. Starp ieinteresētajām personām, ar kurām notika apspriešanās, bija reprezentatīva *EDTIB* pārstāvju grupa, kā arī citas svarīgas ieinteresētās personas.

EAF īstenošanas pirmajos gados bija rūpīgi jālīdzsvaro divi vienlīdz svarīgi, bet dažkārt pretrunīgi mērķi. No vienas puses, novērst kritisko spēju nepietiekamību, atbalstot nākamās

[1] EAF balstās uz divām iepriekšējām programmām ar ierobežotu darbības laiku un budžetu, proti, sagatavošanas darbību aizsardzības pētniecībai (*PADR*) un Eiropas aizsardzības rūpniecības attīstības programmu (*EDIDP*).

paaudzes aizsardzības tehnoloģiju un spēju attīstību, dalībvalstīm pašām nosakot prioritātes. No otras puses, paātrināt aizsardzības pārveidi ar inovācijas, iekļautības un jaunu un netradicionālu aizsardzības jomas dalībnieku piesaistīšanas palīdzību. Abu mērķu pamatā ir vispārējais mērķis novērst *EDTIB* sadrumstalotību, veicināt sadarbību un nodrošināt sociālekonomisko atdevi.

1. SADRUMSTALOTĪBAS NOVĒRŠANA UN SADARBĪBAS VEICINĀŠANA

EAF jau ir svarīga loma **tādu ieguldījumu veicināšanā, ko aizsardzības pētniecības un izstrādes jomā Savienībā kopīgi veic vairākas organizācijas**. Līdz 2025. gada martam Komisija ir pieņēmusi piecas EAF gada darba programmas, piešķirot kopā 5,4 miljardus EUR pētniecībai un izstrādei aizsardzības jomā. Tas padara EAF par vienu no trim lielākajiem ieguldītājiem aizsardzības pētniecības un izstrādes jomā ES[2]. Šīs investīcijas ietver aptuveni pusi no kopīgiem pētniecības projektiem aizsardzības jomā Eiropas Savienībā. Aplūkojot situāciju valstu līmenī, jānorāda, ka, lai gan lielākās EAF finansējuma saņēmējas ir juridiskas personas no dalībvalstīm, kurās ir liela un attīstīta aizsardzības industrija, salīdzinājums ar jaunākajiem Eiropas Aizsardzības aģentūras (EAA) datiem par valsts finansējumu pētniecībai un izstrādei[3] liecina par **ļoti pozitīvu ietekmi attiecībā uz visām valstīm**, arī vidējām un mazām dalībvalstīm ar neliela mēroga tradicionālo aizsardzības industriju. Pirmajā darbības gadā[4] EAF jau nodrošināja finansējumu, kas bija līdzīgs 15 dalībvalstu kopējiem valsts aizsardzības pētniecības un izstrādes izdevumiem vai lielāks (dažos gadījumos ievērojami lielāks) par tiem[5].

EAF, īstenojot stimulus, ir **veicinājis vēl nepieredzētu pārrobežu sadarbību aizsardzības pētniecībā un izstrādē** visā ES. Tas veicina savstarpēju sapratni un kopīgu kultūru starp iesaistītajām struktūrām, palīdzot novērst *EDTIB* sadrumstalotību. 162 EAF projektos ir iesaistīti 1366 unikāli dalībnieki[6] no 26 dalībvalstīm[7] un Norvēģijas. Dalībnieki ir no dažādiem reģioniem – arī no reģioniem, kuros aizsardzības industrija vēsturiski nav bijusi nozīmīga. Lai gan saskaņā ar EAF prasībām ir jāsadarbojas vismaz trim dažādām juridiskām personām no vismaz trim dalībvalstīm/Norvēģijas, EAF projektos vidēji piedalās 19 dalībnieki no astoņām valstīm. Kopumā EAF ir pierādījis savu vērtību kā platforma jaunu partneru, to vidū mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) un vidējas kapitalizācijas uzņēmumu, atrašanai, kā arī esošās sadarbības paplašināšanai.

EAF ir izrādījies pievilcīgs instruments ne tikai tradicionālajai aizsardzības industrijai, bet arī Eiropas MVU, vidējas kapitalizācijas uzņēmumiem un pētniecības organizācijām. Jo īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU) ir arvien svarīgāka loma aizsardzības nozarē kā dinamiskiem revolucionāru tehnoloģiju un inovācijas nodrošinātājiem. Pateicoties mērķtiecīgiem centieniem integrēt MVU un novatorus EAF (arī ar atbalsta pasākumiem papildus tiešajām dotācijām, kuru mērķis ir veicināt uzņēmējdarbības izaugsmi un sekmēt inovatīvu koncepciju tehnoloģisko briedumu), MVU **ir plaši iesaistīti EAF projektos, kur tie veido 43 % no unikālajiem** EAF dalībniekiem un **saņem** aptuveni 20 % no ES finansējuma[8]. Sešās ES dalībvalstīs tie veido vairāk nekā 50 % līdzdalības[9]. Uzņēmumi ar

[2] Kopā ar valsts pētniecības un izstrādes investīcijām aizsardzības jomā Francijā un Vācijā.

[3] Eiropas Aizsardzības aģentūra "Defence Data 2020-2021 Key Findings and Analysis".

[4] Jaunākie publiski pieejamie dati par valstu pētniecības un izstrādes izdevumiem ir par 2021. gadu.

[5] BE, BG, CY, EE, EL, ES, HR, HU, IE, IT, LT, LU, LV, PT, SI.

[6] Saņēmēji, saistītie subjekti un apakšuzņēmēji 2025. gada februārī. *DEFIS* ĢD, Eiropas Komisija.

[7] Visas ES dalībvalstis, izņemot Maltu.

[8] Pašdeklarēti MVU. *DEFIS* ĢD, Eiropas Komisija. EAF 2021.–2023. gada projektu dati izgūti 2025. gada februārī.

[9] Augstākais līmenis ir vērojams Kiprā, Igaunijā, Īrijā, Lietuvā, Luksemburgā un Grieķijā.

vidēji lielu kapitālu veido 4 % no unikālajiem dalībniekiem, kas saņem aptuveni 6 % finansējuma. Lai gan MVU gūst labumu no īpašiem atbalsta pasākumiem, lielākoties tie līdzdarbojas programmas tematiskajās jomās, nodrošinot spēcīgu iesaisti visā programmā. **MVU pieteikumu iesniedzēju skaits katru gadu pastāvīgi pieaug**. Jaunākajos 2024. gada uzaicinājumos iesniegt priekšlikumus bija vērojams MVU un pētniecības organizāciju iesniegto priekšlikumu skaita pieaugums par 28 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

Nodrošinot ciešāku sadarbību starp vadošajiem dalībniekiem, MVU un pētniecības un tehnoloģiju organizācijām, starp aizsardzības uzņēmumiem un civilajiem uzņēmumiem , kas izstrādā tehnoloģijas ar aizsardzības un divējāda lietojuma potenciālu, un paplašinot sadarbību aizsardzības piegādes ķēdēs, **EAF ir svarīga loma Eiropas aizsardzības rūpniecības sadrumstalotības mazināšanā**.

2. KRITISKO SPĒJU NEPILNĪBU NOVĒRŠANA: NĀKAMĀS PAAUDZES AIZSARDZĪBAS TEHONOLOĢIJU UN SPĒJU ATTĪSTĪŠANA

Lai gan EAF joprojām ir salīdzinoši jauna programma (neviens EAF projekts vēl nav pabeigts), **tās nozīmi dalībvalstu bruņotajiem spēkiem jau apliecina tās ieguldījums jaunu aizsardzības tehnoloģiju un ražojumu izstrādē,** kas novērš kritiskos trūkumus visās spēju jomās. Tas, ka dalībvalstu bruņotie spēki ievieš EAF priekšgājēju projektu rezultātus, skaidri liecina par tā potenciālu.

Svarīgu nākamās paaudzes aizsardzības spēju attīstīšana

EAF plānošana un programmu izstrāde ir vērsta uz lietotāju, un tā ir tieši balstīta uz dalībvalstu un Norvēģijas vajadzībām un sniegto informāciju. Tādējādi tiek nodrošināta **cieša saskaņotība starp aizsardzības spēju attīstības prioritātēm,** kā noteikts Spēju attīstības plānā (*CDP*), iespējamās sadarbības jomām saskaņā ar koordinēto ikgadējo pārskatu par aizsardzību (*CARD*), citiem sadarbības veidiem (*PESCO*, EAA B kategorijas projektiem un attiecīgā gadījumā NATO kontekstā) **un EAF atbalsta jomām**.

EAF stimulē ES dalībvalstis un Norvēģiju sadarboties, izstrādājot nākamās paaudzes aizsardzības tehnoloģijas, ražojumus un spējas, ko vienai valstij varētu būt grūti vai pat neiespējami sasniegt. Ņemot vērā EAF atbalsta apmēru nozīmīgos aizsardzības pētniecības un attīstības projektos (piemēram, Eiropas Patrulēšanas korvete, *Eurodrone*), kas pārsniedz lielākās daļas ES dalībvalstu kopējos ikgadējos pētniecības un attīstības izdevumus, **vienai valstij ir gandrīz neiespējami vienlaikus izstrādāt vairākus šāda mēroga EAF projektus**. Arī *EU HYDEF* un *HYDIS*[2] endoatmosfēras pārtvērēja projekti ir saistīti ar augstām izmaksām un sarežģītām tehniskām problēmām, kuras jebkurai dalībvalstij ir grūti risināt neatkarīgi. EAF arī sniedz unikālas iespējas mazākām dalībvalstīm un valstīm ar neliela mēroga aizsardzības industriju iesaistīt vietējos uzņēmumus svarīgu ES aizsardzības spēju veidošanā. Kopumā **fondam ir pozitīva strukturāla ietekme, kas sniedzas tālāk par pašu EAF budžetu**.

Paredzams, ka, īstenojot EAF darbības, tiks izstrādāti **vairāk nekā 50 prototipi**, kas veido tehnoloģiju un spēju blokus nākamās paaudzes aizsardzības spējām. Piemēram, EAF atbalsta prototipu izstrādi šādām spējām un tehnoloģijām:

- **gaisa telpa:** helikopteri, droni (vidēja augstuma ilglidošanas, taktikas, kaujas), elektroniskā karadarbība, vilces sistēmas;
- **pretgaisa un pretraķešu aizsardzības joma**: endoatmosfēras pārtverēji, pretdroni, agrīnā brīdināšana par kosmosā esošām raķetēm;

- **zeme:** kaujas platformas, tālas darbības netiešās uguns atbalsts, bezpilota zemes sistēmas, karavīru aprīkojuma sistēmas, enerģija militārajām nometnēm, vadības un kontroles sistēmas;
- **jūra:** platformas (Eiropas Patrulēšanas korvete, vidēja lieluma pusautonomie kuģi), pretmīnu pasākumi, zemūdens sakari, jūras gultnes un kritiskās infrastruktūras aizsardzība;
- **kosmoss:** publisko regulēto pakalpojumu (*PRS*) saņēmēji, kosmosa situācijas apzināšanās, uz kosmosu balstīta *ISR* vai liela augstuma pseidosatelīti;
- **kiberjoma:** kibersituācijas apzināšanās, kiberdiapazoni, sadarbspējīgas sistēmas kiberaizsardzības un informācijas kara operācijām.

Turklāt **EAF veicina ES stratēģisko autonomiju,** atbalstot daudzus projektus tādu aizsardzības tehnoloģiju un ražojumu izstrādei, kuru nodrošināšanā Eiropa pašlaik ir pilnībā atkarīga no trešām valstīm un kuriem nav ES alternatīvu.

Projekta lodziņš: EAF projekti, kas novērš būtiskas spēju nepilnības un veicina ES stratēģisko autonomiju

a) **Aizsardzība pret hiperskaņas raķetēm**: *EU HYDEF* un *HYDIS*[2] ir EAF projekti, ko finansē, lai attīstītu spējas saistībā ar hiperskaņas raķešu pārtveršanu. Pirms tam nebija programmas, kas attīstītu tik būtiskas spējas, kas nepieciešamas Eiropas aizsardzībai.
b) ***EUROMALE***: pilnībā suverēna Eiropas vidēja augstuma ilglidošanas (*MALE*) drona izstrāde novērš Eiropas bruņoto spēku kritisko spēju trūkumu.
c) **Agrīnā brīdināšana par kosmosā esošām raķetēm:** ar *ODIN EYE II* projektu EAF atbalsta tādu pilnībā suverēnu un neatkarīgu spēju attīstīšanu, kas paredzētas agrīnai brīdināšanai no kosmosa ballistisko raķešu un jaunu hiperskaņas draudu atklāšanai un izsekošanai. Šādas kritiskas spējas novērsīs pašreizējo atkarību no trešām valstīm un palielinās ES autonomiju kosmosā.
d) **Nākotnes vidēja izmēra taktiskais lidaparāts kravu transportēšanai (*FMTC*)**: EAF sniedz ieguldījumu nākamās paaudzes Eiropas *FMTC* gaisa kuģa finansējuma nodrošināšanā. Šīs militārā transporta spējas ir būtisks faktors, kas veicina ES misiju un operāciju autonomu norisi. Turklāt pašreizējie taktiskie gaisa kuģi ir novecojuši, un daži gaisa kuģi ir projektēti gandrīz pirms sešdesmit gadiem.

Attiecībā uz aizsardzības sistēmu sadarbspēju un savstarpējo aizstājamību EAF ir potenciāls uzlabot abus aspektus, EAF projektiem pievēršoties komponentiem vai apakšsistēmām, kas var uzlabot vairākas nākotnes spējas. Turklāt, lai gan galasistēmas, kurās izmanto tehnoloģiju, potenciāli var izstrādāt valsts līmenī, dalībvalstīm savstarpēji konkurējot, daudzas pamattehnoloģijas gūst labumu no kopīgas izstrādes, palielinot izmaksu efektivitāti un konkurētspēju tirgū.

Jaunu un mainīgu prioritāšu risināšana

Nesenie militārie konflikti ir izcēluši "jaunus karadarbības veidus" un koncentrējas uz konkrētiem spēju attīstības virzieniem, vienlaikus pastiprinot iepriekš pastāvējušās tendences. Tas attiecas, piemēram, uz bezpilota platformu izstrādi un izmantošanu, pretgaisa un pretraķešu aizsardzību kosmosā un kibertelpās. EAF darba programmās ir **sekmīgi risinātas šīs jaunās un mainīgās prioritātes,** piemēram, paplašinot jomas, uz kurām attiecas darbības kategorija "Pretgaisa un pretraķešu aizsardzība", reaģējot uz šīs jomas pieaugošo nozīmi, kā arī darbības kategorija "Spēka aizsardzība un mobilitāte", kas pievēršas *stratēģiskajam gaisa transportam sevišķi lielu gaisa kravu transportēšanai* ar mērķi novērst būtisku spēju trūkumu, ko vēl vairāk pastiprināja *Antonova* transporta flotes nepieejamība.

Turklāt **daži temati, kuriem sākotnēji bija piešķirts mazāks finansējums, laika gaitā ir ieguvuši arvien lielāku nozīmi**. Piemēram, lielāka uzmanība ir pievērsta kategorijai "Zemūdens karš", ņemot vērā augošo atkarību no zemūdens infrastruktūras, piemēram, gāzes cauruļvadiem vai interneta kabeļiem. Šī prioritāšu pārskatīšana atbilst EAF plašākajam mērķim līdzsvarot ilgtermiņa inovāciju ar pašreizējā drošības konteksta prasībām.

EAF ir arī sācis atbalstīt **Ukrainas aizsardzības rūpniecības pakāpenisku integrāciju** *EDTIB*. Lai gan saskaņā ar EAF regulu Ukrainas subjekti var piedalīties pētniecības projektos tikai kā asociētie partneri (un nevar saņemt EAF finansējumu) vai kā EAF projektu īstenošanai nepieciešamo preču, darbu vai pakalpojumu piegādātāji, EAF atbalsta pasākumi jau tagad ļauj Ukrainas subjektiem piedalīties konkrētās EAF aizsardzības inovācijas darbībās[10].

Centienu nepārtrauktības nodrošināšana

Aizsardzības industrija centienu nepārtrauktības nodrošināšanu visā pētniecības un izstrādes ciklā līdz ieviešanai tirgū ir izcēlusi kā vienu no galvenajiem EAF sniegtajiem ieguvumiem . Tas ir palīdzējis glābt no "nāves ielejas" vairākus aizsardzības projektus, jo pretējā gadījumā valsts līmenī tie nebūtu saņēmuši turpmāku finansējumu, lai pārietu uz kritiski svarīgo finansēšanas posmu starp ražojumu izstrādi un to pārdošanu klientiem un sniegtu konkrētus rezultātus dalībvalstu bruņotajiem spēkiem. Vairāk nekā pusē *EDIDP* projektu EAF ietvaros tika veikti turpmāki pasākumi, tādējādi nodrošinot projektu nepārtrauktību, savukārt arvien lielākam skaitam EAF projektu ir pieejams finansējums arī nākamajiem posmiem, jo ir panākts progress tehnoloģiju vai spēju attīstības jomā. To, ka pētniecības projekti tika turpināti kā izstrādes projekti, nevajadzētu uzskatīt par vienīgo vai galveno panākumu rādītāju. Daudzi projekti, jo īpaši tie, kas saistīti ar lielām un sarežģītām spējām, balstās uz gariem tehnoloģiju vai spēju ceļvežiem, un pirms pēdējā pētniecības un izstrādes posma uzsākšanas dažkārt tajos ir nepieciešams iekļaut vairākus papildu tematus. Tas attiecas, piemēram, uz nākotnes vidēja izmēra taktisko lidaparātu kravu transportēšanai izstrādi vai progresīvām radaru tehnoloģijām, kurām divas reizes tika piešķirts atbalsts EAF pētniecības iniciatīvu ietvaros.

Īpašs izaicinājums šajā ziņā ir bijis atrast **pareizo līdzsvaru** starp **uzaicinājumiem iesniegt piedāvājumus konkursa procesā un centienu nepārtrauktības nodrošināšanu ar tiešiem piešķīrumiem,** tiklīdz konsorciji, kas izraudzīti konkursa procesā, ir pierādījuši savu spēju savlaicīgi sasniegt rezultātus notiekošo projektu laikā. Vēl viens svarīgs elements ir **nodrošināt dalībvalstu stingru apņemšanos** attiecībā uz pētniecības un izpētes nepārtrauktību. Līdztekus EAF ieguldījumam EAF attīstības projektiem ir vajadzīgs papildu finansējums ("līdzfinansējums") no atbalsta dalībvalstīm vai citiem avotiem (piemēram, konsorcija pašu resursiem) projektu izmaksu segšanai pilnā apmērā. Šāda līdzfinansējuma esības pierādīšana ir atbilstības nosacījums izstrādes projektiem, un tas tika ieviests ar mērķi stimulēt valstu papildu ieguldījumu piesaistīšanu, tādējādi nodrošinot dalībvalstu apņemšanos izmantot pētniecības un izstrādes rezultātus. Turpinoties programmas īstenošanai un projektiem, kuros veikti papildu pasākumi, sasniedzot augstākus attīstības posmus, ir palielinājies nepieciešamais līdzfinansējums gan summas, gan īpatsvara ziņā, un pēdējos gados tas ir bijis īpaši liels. Izstrādes projekti saskaras ar nopietnām **problēmām pilnas līdzfinansēšanas sistēmas izveidē.** Dažiem projektiem līdzfinansējums joprojām nav pieejams vairākus gadus pēc projektu uzsākšanas, un tas izraisa nopietnu kavēšanos. Attiecībā uz jautājumiem, kas var izskaidrot garo līdzfinansēšanas sistēmu izveides procesu,

[10] Izmantojot, piemēram, finansiālu atbalstu trešām personām saskaņā ar konkrētiem uzaicinājuma tematiem vai hakatonus.

dalībvalstis ir ziņojušas par grūtībām vienoties par nepieciešamajiem saprašanās memorandiem un lietotāju tiesībām, kas daudzos gadījumos ir priekšnoteikums valsts līdzfinansējuma līgumu parakstīšanai. **Tādēļ līdzfinansējums joprojām ir svarīgs jautājums, kam jāpievērš uzmanība** EAF īstenošanā.

Ceļā uz projektu rezultātu iepirkumu

EAF būs veiksmīgs, ja dalībvalstis iegādāsies spējas, ko fonds palīdz attīstīt. Neraugoties uz to, ka EAF īstenošana vēl ir sākumposmā, ir pozitīvas pazīmes, kas liecina par projektu rezultātu iepirkuma potenciālu, un daži iepirkumi jau tiek īstenoti. Puse dalībvalstu, ar kurām notika apspriešanās izvērtējuma laikā, norādīja, ka EAF, *EDIDP* vai *PADR* projektu rezultāti valsts līmenī jau tiek iepirkti vai, visticamāk, tiks iepirkti drīz, savukārt pārējie respondenti norādīja, ka ir pāragri sniegt noteiktu atbildi.

Projekta lodziņš: Eiropas Patrulēšanas korvete

EAF projekts "Eiropas Patrulēšanas korvete" (*EPC*) atbalsta tāda korvetes klases kuģa izstrādi, kas spēj veikt plašu uzdevumu klāstu jūras operāciju nākotnes kontekstā. Četras ES dalībvalstis (no 2024. gada novembra: FR, IT, ES, EL) ir oficiāli paudušas interesi par iepirkumu, un dažas no tām jau ir piešķīrušas **iepirkuma līdzekļus savos valsts spēju plānos**. Kopējais EAF ieguldījums ir ievērojams un ir nodrošinājis spēcīgu projekta nepārtrauktību. **Paredzams, ka iepirkuma līgumi attieksies uz kuģu skaitu divciparu izteiksmē,** un pieaug interese no citām dalībvalstīm.

Turklāt pirmie projektu rezultāti jau **sāk nonākt ES dalībvalstu bruņotajos spēkos un rada pārmaiņas kaujas laukā**. Tas ietver tādas kritiski svarīgas jomas kā jūras mīnu karadarbības risinājumi, bezpilota sistēmas vai kiberaizsardzība. Dažas no tehnoloģijām, kas izstrādātas ar ES atbalstu, jau tiek izmantotas Ukrainā.

Projekta lodziņš: projekta rezultātu integrēšana dalībvalstu flotēs

Inovatīvi jūras mīnu karadarbības risinājumi, lai nodrošinātu labākas, ātrākas, drošākas un noturīgākas pretmīnu darbības: ar projektu *MIRICLE* un *E=MCM* atbalstu tika izstrādāts tādu sistēmu projekts, prototips un demonstrējums, kas sastāv no bezpilota autonomām rīkkopām, intelektiskām platformām, sensoriem un to lēmumu pieņemšanas atbalsta, un ar to palīdzību tika integrēti **jaunas klases pretmīnu kuģi, kurus kopīgi iepērk Nīderlandes un Beļģijas jūras spēki** (pasūtīti 12 kuģi, potenciāla iespēja citiem operatoriem). Ir plānots, ka pirmo šīs klases kuģi Beļģijas jūras spēki sāks ekspluatēt 2025. gadā.

Projekta lodziņš: Ukrainā izmantotie projektu rezultāti

EDIDP projektā *iMUGS* tiek atbalstīta esošās platformas autonomu spēju attīstīšana ar mērķi risināt plašu uzdevumu klāstu. Platforma Ukrainā tiek izmantota mīnu lauku attīrīšanai, cietušo evakuācijai un loģistikai. Ukrainas bruņotie spēki izmanto projekta *AI4DEF* ietvaros izstrādātos autonomos novērošanas un draudu atpazīšanas risinājumus.

3. AIZSARDZĪBAS PĀRVEIDOŠANA AR INOVĀCIJU: KONKURĒTSPĒJAS SAGLABĀŠANA

Lai saglabātu konkurētspēju, ES ir jāattīsta aizsardzības inovācijas ekosistēma. Tāpēc EAF ir aktīvi atbalstījis aizsardzības pārveides paātrināšanu ar **inovāciju, ieskaitot revolucionāro tehnoloģiju jomā**, **"ES aizsardzības inovācijas shēmas"** (*EUDIS*) ietvaros. Kopējais budžets ir 1,5 miljardi EUR līdz 2027. gadam, t. i., aptuveni 20 % no EAF budžeta, kā arī paredzams, ka to papildinās 400–500 miljoni EUR no citiem publiskiem un privātiem avotiem.

EUDIS pasākumi ietver īpašus netematiskus pētniecības un izstrādes konkursus, kā arī **jaunu mehānismu ieviešanu**, piemēram, "Finansiālu atbalstu trešām personām" ar paātrināšanas atbalstu konkrētās tehnoloģiju jomās, pastiprinātu sinerģiju starp ES finansētu civilo un aizsardzības pētniecību, "Tehnoloģijas izaicinājumus" un atbalstu augsta riska/augstas atdeves revolucionāru tehnoloģiju pētniecībai. Turklāt pakāpeniski ir izstrādāts **inovatīvu atbalsta pakalpojumu kopums MVU un jaunuzņēmumiem**. Tas ietver aizsardzības hakatonus, uzņēmējdarbības apmācību, paātrināšanas atbalstu, partneru piemeklēšanas pakalpojumus un Aizsardzības kapitāla mehānisma izveidi ar Eiropas Investīciju fonda palīdzību ar mērķi atraisīt kapitālu pētniecības un izstrādes intensīvu uzņēmumu finansēšanai.

EUDIS pasākumi ietver arī **uzaicinājumus iesniegt priekšlikumus tehnoloģiju pārņemšanai no civilā sektora** (*spin-in*). Tajos tiek izmantotas tehnoloģijas ar divējāda lietojuma potenciālu no civilas ES finansētas pētniecības un izstrādes (piemēram, "Apvārsnis Eiropa"), ļaujot tās pielāgot aizsardzības lietojumiem. Līdz šim EAF atvasinātajos uzaicinājumos ir aplūkotas tādas jomas kā kibersistēmas, energosistēmas un elektrosistēmas, augstas veiktspējas materiāli, elektroniskie komponenti, kosmoss un autonomās sistēmas. Vienlaicīgi EAF nodrošina sinerģiju ar **ES kosmosa programmu**, finansējot tādu tehnoloģiju, ražojumu un spēju izstrādi, kuros izmantos ES kosmosa programmas komponentu sniegtos pakalpojumus, papildinās tos vai veidos saskarni ar tiem. Tāpat ir konstatēts, ka vairāk nekā 20 pamatprogrammas **"Apvārsnis Eiropa"** projektiem ir spēcīga sinerģija ar aizsardzību. Kopš 2024. gada Eiropas Inovācijas padome (EIP), izmantojot savu pārejas finansējuma shēmu, kas palīdz pētniecības rezultātus pārvērst koncepcijas pierādījumos un ne tikai, ir atzinīgi novērtējusi jaunus priekšlikumus, kas tieši balstīti uz EAF/*PADR* radītajiem rezultātiem.

Krievijas agresijas karā pret Ukrainu gūtā pieredze un straujais tehnoloģiskais progress papildus pielāgojumiem, ko tie ir devuši EAF spēju attīstības jomās, ir palielinājuši gaidas, ka **EAF arī jānodrošina ātrāki un vienkāršāki procesi inovatīvu aizsardzības risinājumu integrēšanai**. Būtu jārada pieejamas iespējas tādu projektu atbalstīšanai, kas sniedz ātrus risinājumus, kuri atkārto Ukrainā izstrādātā ātrā inovācijas dzīves cikla panākumus, kas ietver pastāvīgu atgriezenisko saiti no galalietotāja kaujas laukā (testēšana reālos apstākļos). Ņemot vērā EAF ietvaros īstenoto aizsardzības pētniecības un izstrādes projektu ilgtermiņa raksturu, ES aizsardzības inovācijas ekosistēmai trūkst iespējas gūt labumu no Ukrainas rūpniecības un tās bruņoto spēku zināšanām.

Vienlaicīgi programmas panākumu nodrošināšanai ir ļoti svarīgi saglabāt pareizo līdzsvaru un nodrošināt, ka EAF risina turpmākās ilgtermiņa aizsardzības pētniecības un izstrādes vajadzības. Citi ES aizsardzības instrumenti, piemēram, *ASAP*, *EDIRPA* un Komisijas priekšlikums par EAIP, papildina EAF prioritātes, pievēršoties tūlītējām prioritātēm un ārkārtas vajadzībām. Domnīca uzsvēra: "**EAF ir ilgtermiņa programma, un ir lietderīgi, ka tā saglabā savu nozīmīgumu**."

4. PĒTNIECĪBAS UN IZSTRĀDES SOCIĀLEKONOMISKĀ ATDEVE

Paredzams, ka EAF nodrošinās skaidru ieguldīto līdzekļu atdevi, radot ievērojamu pozitīvu produktivitātes ietekmi uz ekonomiku un sabiedrību. Par to liecina makroekonomiskais pētījums, ko veicis Kopīgais pētniecības centrs[11]. Lai gan pētījums saskaras ar būtiskiem ierobežojumiem programmas īstenošanas agrīnā posma dēļ, tas sniedz vērtīgu ieskatu fonda gaidāmajos sociālekonomiskajos rezultātos. Tiek prognozēts, ka 2030. gadā EAF sasniegs maksimālo ietekmi + 0,025 % apmērā no ES IKP salīdzinājumā ar pamatscenāriju bez EAF,

[11] *The RHOMOLO macroeconomic impact assessment of the EDF 2021-2027* (*2025), JRC,* Seviļa.

pateicoties palielinātām privātajām investīcijām un augstākai kopējai faktoru produktivitātei. Tas atbilst maksimālajam IKP pieaugumam 2,954 miljonu EUR apmērā 2030. gadā un 32 413 papildus radītām darbvietām visā ES. Tā kā tiek lēsts, ka *EDTIB* tieši nodarbinās aptuveni 500 000 cilvēku, šie dati ilustrē EAF būtisko ietekmi uz ekonomiku. Turklāt EAF ieguldījumi rada **papildu potenciālus ieguvumus** ES ekonomikai un drošības videi. EAF intervence stiprina ES rūpniecības novatorismu un konkurētspēju, paverot jaunas tirgus iespējas, ieskaitot ārpus aizsardzības jomas. Tā rezultātā paaugstinās pētniecības un izstrādes izdevumu efektivitāte (mazāk nepilnību un pārklāšanās, lielāks mērogs, lielāka riska uzņemšanās), ieskaitot sadarbspējas ziņā, salīdzinājumā ar valstu pieejām un, pieejām, kas, iespējams, dublējas. Tas stiprina ES drošību un tās ietekmi pasaulē, ieskaitot standartu noteikšanā. Starpposma izvērtējuma apspriešanā tika uzsvērta EAF papildu pozitīvā sociālekonomiskā ietekme. Ieinteresētās personas uzsvēra, ka EAF ir ļāvis izvirzīt vērienīgākus mērķus, nekā tas būtu bijis iespējams valstu līmenī, atbalstot projektus ar lielāku pētniecības potenciālu vai projektus, kas paredz lielu spēju attīstību un ko aizsardzības nozare citādi nebūtu spējīga īstenot. Lielākā daļa aptaujātās aizsardzības nozares norādīja uz lielāku organizatorisko izaugsmi, pateicoties EAF. Aizsardzības nozares pārstāvji atzīmēja, ka inženieri, zinātnieki un citi eksperti atrod interesantas darba iespējas ar tādu EAF iniciatīvu palīdzību, kas pievēršas prasmju dimensijai.

5. VIENKĀRŠOŠANA

EAF attīstības gaitā Komisija ir pastāvīgi integrējusi gūto pieredzi. Tā rezultātā ir **pastāvīgi vienkāršota** programmas īstenošana. Ieinteresētās personas, ar kurām notika apspriešanās, ir uzsvērušas EAF raitu darbību: konsultācijās ar saņēmējiem atkārtoti tika norādīts, ka EAF ir kļuvis par programmu, kurā vienkāršāk pieteikties un strādāt, jo gadu gaitā tas ir kļuvis labāk zināms. Tas ir spēkā arī, salīdzinot EAF ar iepriekšējām programmām, jo Komisija, dalībvalstis un saņēmēji ir kopīgi guvuši pieredzi un iedibinājuši praksi, kas darbojas labi un ir kļuvusi par ierastu darbību.

Vērā ņemami uzlabojumi ietver pilnībā elektroniskas iesniegšanas un projektu vadības ieviešanu, ko atbalsta ar formatētām, pielāgotām veidnēm, lai ar standartizētāku pieeju risinātu visus EAF regulas aspektus. Gadu pēc gada EAF darba programmas un EAF uzaicinājumi tiek publicēti agrāk, dodot pieteikumu iesniedzējiem ilgāku laiku priekšlikumu sagatavošanai, nepieciešamā atbalsta no dalībvalstīm nodrošināšanai un finansējuma pieteikuma iesniegšanai. Izvērtējumu veikšanai nepieciešamais laiks ir samazināts, un kopumā lielākā daļa saņēmēju, ar kuriem notika apspriešanās, ir norādījuši, ka EAF projekta īstenošanas posms ir efektīvāks nekā iepriekšējās programmās, pateicoties uzlabotām procedūrām un vienkāršošanas pasākumiem.

Lai gan EAF īstenošanas vienkāršošanai jau ir paveikts daudz, joprojām ir iespējami uzlabojumi. Apspriešanas rezultātā tika izstrādātas turpmākas idejas par vienkāršošanu īstermiņā (ieskaitot *Omnibus* paketes aizsardzības jomā izmantošanu) un ilgākā termiņā.

6. SECINĀJUMS

Stratēģiskā konteksta straujā pasliktināšanās ir parādījusi, ka EAF nav programma, kam "vajadzētu būt", bet gan programma, kurai "ir jābūt", jo lielāki ieguldījumi aizsardzības pētniecībā un izstrādē ir nepieciešami tieši tagad, lai nodrošinātu nākotnes moderno spēju savlaicīgu īstenošanu. EAF ir sekmīgi apvienojis pētniecību un izstrādi aizsardzības jomā vienā, vidēja termiņa līdz ilgtermiņa programmā, kas ir labi atzīta, tādējādi veicinot saskaņotu un integrētāku ES aizsardzības pētniecības un izstrādes vidi.

Lai gan EAF projektiem vēl nav bijis laika pilnībā sasniegt gaidītos rezultātus un ietekmi, jau tagad ir skaidrs, ka fonds ir nodrošinājis efektīvu atbalstu visā spēju pētniecības un izstrādes

ciklā un ir veicinājis spēcīgu pārrobežu sadarbību, ar kuras palīdzību ir paaugstināta efektivitāte.

Ņemot vērā ievērojamās finansiālās un tehnoloģiskās problēmas, ar kurām saskaras pētniecība un izstrāde aizsardzības jomā, par svarīgu aspektu programmas nākotnei ir kļuvusi vajadzība pēc stratēģiskākas daudzgadu plānošanas, kas nodrošina rūpniecības paredzamību. Turklāt Komisija ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm (attiecīgā gadījumā kopā ar tām) strādās pie ciešākas saiknes ar dalībvalstu bruņoto spēku veiktu iepirkumu veidošanas attiecībā uz EAF projektu rezultātiem un iznākumiem.

EAF ir pastāvīgi integrējis iepriekšējos gados gūto pieredzi. Tā rezultātā programmas īstenošana ir nepārtraukti vienkāršota, un Komisija turpinās darbu ar mērķi izveidot vienkāršāku, lietotājiem draudzīgāku un ietekmīgāku EAF.

EAF starpposma izvērtējumā gūtajām atziņām un galvenajiem secinājumiem būs izšķiroša nozīme atlikušo fonda īstenošanas gadu plānošanā, un tie būs pamatā politikas lēmumiem par turpmākajām ES aizsardzības pētniecības un izstrādes iniciatīvām.